

ارزهای دیجیتال
از نگاه سیاست جهانی، تقسیمی ایران و فقه امامیه

مؤلفان:

دکتر ناصر قاسمی
دانشیار دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

مجید بیاتی
قاضی دادگستری

سرشناسه : قاسمی، ناصر، ۱۳۳۹ -

.Iran. Laws, etc

عنوان قرارداد: ایران. قوانین و احکام

عنوان و نام پدیدآور: ارزش‌های دیجیتال از نگاه سیاست جنایی تقنینی ایران و فقه امامیه/ مولفان، ناصر قاسمی، مجید بیاتی؛ ویراستار و صفحه‌آرا امین مددی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، انتشارات، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری : ۱۲۹ ص.: مصور، جدول.

شابک: 978-622-98695-3-6

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

موضوع: ارز مجازی

موضوع: Digital currency

موضوع: ارز مجازی -- قوانین و مقررات -- ایران

موضوع: Digital currency -- Law and legislation -- Iran

موضوع: ارز مجازی (فقه)

موضوع: (Digital currency (Islamic law

شناسه افزوده: بیاتی، مجید، ۱۳۷۱ -

شناسه افزوده: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

رده بندی کنگره: HG۱۷۱۰

رده بندی دیویی: ۳۳۲/۱۷۸

ارزهای دیجیتال

از نگاه سیاست جنایی تقنینی ایران و فقه امامیه

مؤلفان: دکتر ناصر قاسمی، مجید بیاتی

ویراستار و صفحه‌آرا: امین مددی

ناشر: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

چاپ اول: پاییز ۱۴۰۰ - تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۶۹۵-۳-۶

قیمت: ۴۰,۰۰۰ تومان

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، خیابان خارک، پلاک ۹

تلفن: ۰۲۱۶۶۷۰۷۰۲۱

Email: pajooheshi@ujssas.ac.ir

فهرست

پیشگفتار.....	۱
درآمد.....	۳
فصل اول: مفاهیم، تعاریف و مبانی مربوط به ارزش‌های دیجیتال.....	۵
مبحث اول: مفاهیم و تعاریف.....	۷
گفتار اول: تعریف و چستی ارزش‌های دیجیتال.....	۷
بند اول: تعریف ارزش‌های دیجیتال.....	۷
بند دوم: چستی ارزش‌های دیجیتال.....	۸
گفتار دوم: معرفی نحوه عملکرد ارزش‌های دیجیتال.....	۹
بند اول: بررسی عملیات استخراج (معدن‌کاوی) ارزش‌های دیجیتال.....	۹
بند دوم: بررسی خرید و فروش (معامله) ارزش‌های دیجیتال.....	۱۱
گفتار سوم: سیاست جنائی.....	۱۲
بند اول: مفهوم سیاست جنائی.....	۱۲
بند دوم: گونه‌های سیاست جنائی.....	۱۳
الف: سیاست جنائی تقنینی.....	۱۴
ب: سیاست جنائی قضائی.....	۱۵
ج: سیاست جنائی اجرائی.....	۱۶
د: سیاست جنائی مشارکتی.....	۱۷
مبحث دوم: مبانی نظری.....	۱۸
گفتار اول: پیشینه و تحولات تاریخی ارزش‌های دیجیتال.....	۱۸
بند اول: تحولات تاریخی پول.....	۱۸
بند دوم: تاریخچه ارزش‌های دیجیتال.....	۱۹
گفتار دوم: انواع ارزش‌های دیجیتال.....	۲۱
بند اول: متمرکز.....	۲۲
بند دوم: غیرمتمرکز.....	۲۲
گفتار سوم: معرفی ارزش‌های دیجیتال عمده.....	۲۴

بند اول: بیت‌کوین.....	۲۴
الف: ارکان اصلی بیت‌کوین.....	۲۵
۱) بلوک بیت‌کوین.....	۲۵
۲) زنجیره بلوکی.....	۲۶
۳) معدن‌کاری (استخراج).....	۲۷
۴) کیف پول الکترونیکی.....	۲۷
بند دوم: اتریوم.....	۲۸
بند سوم: ریپل.....	۲۹
گفتار چهارم: شناخت ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی ارزهای دیجیتال.....	۳۰
بند اول: ارزهای دیجیتال و نقش آن‌ها در خلق پول.....	۳۰
بند دوم: ویژگی‌های فنی ارزهای دیجیتال.....	۳۱
بند سوم: پشتوانه ارزهای دیجیتال.....	۳۲
بند چهارم: آینده ارزهای دیجیتال.....	۳۳
بند پنجم: مقبولیت ارزهای دیجیتال در میان دولت‌ها و فعالان اقتصادی.....	۳۳
بند ششم: نقش ارزهای دیجیتال بر سیاست پولی و ارزی.....	۳۴
گفتار پنجم: مزایا و معایب ارزهای دیجیتال (چالش‌ها و فرصت‌ها).....	۳۵
بند اول: مزایا و فرصت‌ها.....	۳۶
الف) آزادی در پرداخت و دسترسی بین‌المللی.....	۳۶
ب) هزینه عملیاتی پائین.....	۳۶
ج) سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی و فرامرزی.....	۳۶
د) استفاده از ارزهای دیجیتال در شرایط تحریمی ایران.....	۳۷
ه) ناتوانی دولت‌ها در مصادره و بلوکه کردن.....	۳۷
و) امکان رهگیری و شفافیت.....	۳۷
ز) پائین بودن هزینه انرژی در استخراج برخی از ارزهای دیجیتالی.....	۳۷
ح) کاهش قدرت تحریم دلاری آمریکا علیه اقتصاد ایران.....	۳۸
ط) امکان ایجاد ارزهای دیجیتال منطقه‌ای و تسهیل در پیمان‌های پولی دو و چندجانبه.....	۳۸
ی) تسهیل در جهانی‌شدن کسب‌وکارهای داخلی و بهبود صادرات غیرنفتی.....	۳۸

۳۹	ک) عدم امکان وقوع جرم جعل ارزهای دیجیتال.....
۳۹	بند دوم: معایب و چالش‌ها.....
۳۹	الف) فقدان قوانین و مقررات کیفری و حقوقی مشخص.....
۳۹	ب) تهدید اقتصاد واقعی.....
۴۰	ج) به وجود آمدن جرائم مختلف به علت مشخص نبودن هویت فرستنده و گیرنده.....
۴۰	د) تضعیف بانک مرکزی و نهادهای واسطه.....
۴۰	ه) امکان فرار مالیاتی، پول‌شویی و گسترش بخش غیررسمی اقتصاد.....
۴۱	و) بروز مشکلات امنیتی.....
۴۱	ز) مشکل وراثت.....
۴۱	ح) چالش فقهی.....
۴۲	ط) ابهام در ماهیت ارزهای دیجیتال.....
۴۳	ی) فقدان رویه قضائی مشخص.....
۴۳	ک) تأمین مالی گروه‌های تروریستی و معاند سیاسی.....
۴۳	ل) چندوجهی بودن ارزهای دیجیتال و چالش تنظیم‌گری.....
۴۵	فصل دوم: مبانی فقهی ارزهای دیجیتال.....
۴۷	مبحث اول: بررسی ابعاد فقهی ارزهای دیجیتال.....
۴۷	گفتار اول: ماهیت پول از منظر فقه.....
۴۸	بند اول: نظریه قدرت خرید.....
۴۹	بند دوم: نظریه ارزش اسمی.....
۵۰	گفتار دوم: ماهیت فقهی ارزهای دیجیتال.....
۵۰	بند اول: بررسی فقهی فعالیت معدن‌کاوی (استخراج) ارزهای دیجیتال.....
۵۵	بند دوم: بررسی فقهی معامله (خرید و فروش) ارزهای دیجیتال.....
۵۸	مبحث دوم: چارچوب تحلیلی فقه اسلامی در مواجهه با ارزهای دیجیتال.....
۵۸	گفتار اول: اصول و ضوابط حاکم بر اموال در فقه اسلامی.....
۵۸	بند اول: اصل کلیدی اول - اصل صحت معاملات.....
۵۹	بند دوم: قیود تکمیل‌کننده و تمام‌کننده صحت معامله.....
۵۹	الف) ممنوعیت اکل مال به باطل (کسب نامشروع اموال دیگران).....

- ب) ممنوعیت معامله منتهی به ضرر (نفی ضرر و ضرار)..... ۵۹
- ج) نفی گرفتار نمودن خود در مخاطرات مالی..... ۶۰
- د) نفی پول‌زایی پول (نفی ربا)..... ۶۰
- گفتار دوم: بررسی مبانی فقهی مشروعیت یا عدم مشروعیت ارزهای دیجیتال..... ۶۱
- بند اول: مالیت داشتن یا نداشتن ارزهای دیجیتال..... ۶۱
- بند دوم: مالیت داشتن یا نداشتن ثمن در ارزهای دیجیتال..... ۶۲
- بند سوم: اکل مال به باطل بودن یا نبودن معاملات ارز دیجیتال..... ۶۳
- بند چهارم: سفهی بودن یا نبودن معامله ارزهای دیجیتال..... ۶۴
- بند پنجم: غرری بودن یا نبودن معاملات ارزهای دیجیتال..... ۶۵
- بند ششم: لزوم حفظ نظام و جلوگیری از اختلال نظام..... ۶۶
- بند هفتم: ضرری بودن یا نبودن معاملات ارزهای دیجیتال..... ۶۷
- بند هشتم: سفته‌بازی در معاملات ارزهای دیجیتال..... ۶۸
- مبحث سوم: دیدگاه‌های فقهی درباره ارزهای دیجیتال..... ۶۸
- گفتار اول: مخالفان مشروعیت ارزهای دیجیتال..... ۶۹
- بند اول: نظرات مراجع عظام تقلید در مخالفت با ارزهای دیجیتال..... ۶۹
- بند دوم: موافقت مشروط و اعمال نظارت بانک مرکزی..... ۷۰
- بند سوم: ارزهای دیجیتال از باب تضییع اموال و خلاف مصلحت..... ۷۱
- گفتار دوم: موافقان مشروعیت ارزهای دیجیتال..... ۷۱
- بند اول: امنیت بالای کیف پول رمزنگاری‌شده..... ۷۲
- بند دوم: جریان داشتن اصل صحت در معامله ارزهای دیجیتال..... ۷۲
- بند سوم: جریان داشتن اصل اباحه در معاملات ارزهای دیجیتال..... ۷۳
- فصل سوم: ارزهای دیجیتال در رویکرد سیاست جنائی تقنینی ایران..... ۷۵**
- مبحث اول: تحلیل حقوقی ارزهای دیجیتال..... ۷۶
- گفتار اول: جایگاه ارزهای دیجیتال در حقوق ایران..... ۷۷
- گفتار دوم: ماهیت حقوقی ارزهای دیجیتال..... ۷۷
- بند اول: عین یا دین بودن ارزهای دیجیتال..... ۷۷
- بند دوم: مثلی یا قیمی بودن ارزهای دیجیتال..... ۷۹

- بند سوم: منقول یا غیرمنقول بودن ارزهای دیجیتال ۷۹
- بند چهارم: مصرفی یا قابل بقا بودن ارزهای دیجیتال ۸۰
- گفتار سوم: ملاحظات لازم در تقنین ارزهای دیجیتال ۸۱
- بند اول: خلق ارز دیجیتال ۸۱
- بند دوم: بدون پشتوانه بودن ارزهای دیجیتال ۸۲
- بند سوم: نوسانات قیمتی ارزهای دیجیتال ۸۳
- بند چهارم: گسترش فعالیت‌های زیرزمینی (اقتصاد سایه) ۸۴
- مبحث دوم: شناسایی جرائم مرتبط با ارزهای دیجیتال ۸۵
- گفتار اول: استفاده مجرمانه از ارزهای دیجیتال ۸۵
- گفتار دوم: مصادیقی از جرائم مرتبط با ارزهای دیجیتال ۸۸
- بند اول: ارزهای دیجیتال و نقش آن در قاچاق ۸۸
- بند دوم: پول‌شویی از طریق ارزهای دیجیتال ۸۹
- بند سوم: ارزهای دیجیتال و جرم قراردادی ۹۰
- گفتار سوم: چالش‌های جرم‌یابی پول‌شویی از طریق ارزهای دیجیتال ۹۰
- بند اول: ناشناس بودن هویت مبادله‌کنندگان ارزهای دیجیتال ۹۱
- بند دوم: مشخص نبودن مبدأ و مقصد تراکنش‌ها در مورد ارزهای دیجیتال ۹۱
- بند سوم: صحنه جرم و تحصیل دلیل قانونی در جرائم ارزهای دیجیتالی ۹۲
- بند چهارم: تقویت دانش فنی پلیس و دستگاه‌های امنیتی در برخورد با جرائم مرتبط با ارزهای دیجیتال ۹۳
- مبحث سوم: سیاست جنائی تقنینی ایران ۹۳
- گفتار اول: ارزهای دیجیتال در سیاست جنائی تقنینی ایران ۹۳
- بند اول: ارزهای دیجیتال در قوانین مربوط به پول‌شویی ایران ۹۴
- بند دوم: ارزهای دیجیتال در قوانین مالیاتی کشور ایران ۹۵
- بند سوم: ارزهای دیجیتال در قوانین بورس و بورس کالای ایران ۹۸
- بند چهارم: ارزهای دیجیتال در قانون تجارت الکترونیکی ۹۸
- گفتار دوم: راهکارهای مقابله با پول‌شویی از طریق ارزهای دیجیتال ۱۰۰
- بند اول: تقویت سازوکارهای گزارش‌دهی و شفافیت در بانک‌ها و صرافی‌ها ۱۰۰

پیشگفتار

پول یکی از پدیده‌هایی است که در زندگی اقتصادی مردم از دیرزمان مورد استفاده قرار می‌گیرد. این پدیده به‌رغم ظاهری ساده، دائماً در حال تحول و ارتقا است. در پی بحران‌های مالی به‌وجودآمده در سطح بین‌المللی، از سال ۲۰۰۹ شکل نوینی از پول در عرصه اقتصاد دنیا با عنوان «پول رمزنگاری شده» به‌وجود آمد. این وسیله مبادله از دسترس سیستم بانکی و بانک مرکزی خارج است و تنها از طریق فضای دیجیتال منتقل می‌شود. با فراگیر شدن این نوع پول در رفتارها و روابط اقتصادی عرف و عقلای عالم، یک تحول جدی در ماهیت و کارکرد اقتصادی پول ایجاد می‌شود. مبنای ایجاد این ارزها یک فرمول و محاسبه ریاضی یا محاسباتی بوده که در واقع از هیچ ساخته شده است و به‌عبارتی در ایجاد آن‌ها علم حقوق و اقتصاد نقشی نداشته است. ارزهای دیجیتال ابزاری هستند که اعتباری به افراد می‌دهد تا بتوانند به‌وسیله آن خرید انجام داده و به‌جای پول از آن‌ها برای ایفای تعهدات خویش استفاده کنند.

یکی از مهم‌ترین دلایل فراگیر شدن ارزهای دیجیتال، مزیت‌های منحصر به فردی است که در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌دهد، از جمله سرعت و کارایی بالا در پرداخت‌ها - به‌خصوص پرداخت‌های برون‌مرزی - و هم‌چنین حذف هزینه‌های عملیاتی اضافی که از سوی نهادهای واسط دریافت می‌شود. در کنار مزیت‌های مطرح‌شده، این نوع ارزها خطراتی نیز دربر دارد که سبب شده است دولت‌ها در قبال آن مواضع متناقضی بگیرند. از جمله این خطرات می‌توان به خطر پول‌شویی، استفاده در عملیات تروریستی و فرارهای مالیاتی اشاره کرد که همه این‌ها به‌دلیل ماهیت رمزنگاری‌شده این نوع ارزها بسیار محتمل است. در طول یک دهه اخیر و با ظهور ارزهای دیجیتال دولت‌ها و نهادهای مسئول نسبت به تصویب و انتشار چارچوب‌ها و مقررات برای این حوزه اقدام کرده‌اند تا سعی کنند بر پیامدهای اجتماعی، حقوقی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی گسترش آن تسلط یابند. ایران نیز هم‌چون تمامی کشورها شامل این تغییر است و بحث‌های بسیاری درخصوص چگونگی ایفای نقش سازمان‌ها و نهادهای حکومتی در جهت پذیرش فناوری و احیاناً کنترل و حمایت از گسترش آن انجام گرفته است. جایگاه این پدیده‌های مستحدثه نیز باید در علم

حقوق و فقه مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و ابعاد آن شفاف و روشن تر شده تا افرادی که از ارزشهای دیجیتال استفاده می کنند، بتوانند از حمایت های قانونی بهره مند شوند. شواهد بر این گواه است که ارزشهای دیجیتال، گونه هایی دارند که سبب می شود روزه به روزه استفاده از آن بالاخص در عرصه مبادلات بین المللی بیش تر شود، از این رو با توجه به ماهیت کاملاً متفاوت این پول نسبت به پول های سنتی، لازم است با شناخت دقیق تر آن، مزایا و چالش های استفاده از آن تبیین شود و قانون گذاران هرچه سریع تر در واکنش به ورود این پول به کشور مقرراتی وضع کنند.

برای تسهیل در فرایند قانون گذاری در زمینه ارزشهای دیجیتال در این کتاب، یک چهارچوب کلی از تعاریف، عناصر و ویژگی ها، مبانی فقهی - قانونی و چالش های موجود در رابطه با ارزشهای دیجیتال طراحی شده است تا قانون گذاران و سیاست گذاران به وسیله آن بتوانند در کلیه ابعاد چالشی این نوع ارزشها اشراف پیدا کرده و قوانین و مقررات مقتضی را پایه ریزی کنند. به طور کلی به نظر می رسد باید سیاست گذاری عمومی در کشور در مواجهه با پدیده های نوظهور، به خصوص در حوزه قانون گذاری در زمینه ارزشهای دیجیتال با رعایت موازین شرعی از انعطاف بیش تری برخوردار باشد و با طراحی سازوکار مناسب فرایند قانون گذاری را سرعت ببخشد.

دکتر ناصر قاسمی

مجید بیاتی

پاییز ۱۴۰۰ تهران